

राप्तीदून विकास क्षेत्रको जमीनको (बिक्री वितरण) व्यवस्था ऐन, २०२४

(मिति २०७४ साल मंसिर मसान्तसम्म भएका संशोधन समेत मिलाईएको)

नेपाल सरकार

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय
सिंहदरबार

राप्तीदून विकास क्षेत्रको जमीनको (बिक्री वितरण) व्यवस्था ऐन, २०२४

लालमोहर र प्रकाशन मिति
२०२४।७।६

संशोधन गर्ने ऐन

१. केही नेपाल कानून (संशोधन) ऐन, २०२५	२०२५।१।२८
२. न्याय प्रशासन सुधार ऐन, २०३१	२०३१।४।१८
३. विशेष अदालत ऐन, २०३१	२०३१।६।२०
४. न्याय प्रशासन सुधार (पहिलो संशोधन) ऐन, २०३३	२०३३।४।१०
५. न्याय प्रशासन सुधार (चौथो संशोधन) ऐन, २०४३	२०४३।७।२४
६. न्याय प्रशासन ऐन, २०४८	२०४८।२।१६

प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति

७. गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६◆	२०६६।१०।७
८. लैङ्गिक समानता कायम गर्न तथा लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७२	२०७२।६।१४

२०२४ सालको ऐन नं. २३

».....

राप्तीदून विकास क्षेत्रको जमीनको (बिक्री वितरण) व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना: प्रादेशिक विकास योजनाहरू (कार्यान्वित गर्ने) ऐन, २०१३ अन्तर्गत प्रादेशिक विकास योजना (राप्तीदूनको जमीन वितरण) नियम, २०१३ बमोजिम बिक्री वितरण भएको जमीन बिक्री वितरणमा पाउनेहरूको अधिकारमा नरही जग्गा अरु नै व्यक्तिहरूको हातमा पर्न गएकोले सर्वसाधारण जनताको सुविधा र आर्थिक हित कायम राख्न त्यस्ता जग्गालाई न्यायोचित रूपले बिक्री वितरण गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट राष्ट्रिय पञ्चायतको सल्लाह र सम्मतिले यो ऐन बनाइबक्सेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

- संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम “राप्तीदून विकास क्षेत्रको जमीनको (बिक्री वितरण) व्यवस्था ऐन, २०२४” रहेको छ ।
(२) यो ऐन अनुसूचीमा उल्लेखित क्षेत्रमा लागू हुनेछ ।
(३) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
- परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

◆ यो ऐन संवत् २०६५ साल जेठ १५ गते देखि लागू भएको ।

» गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६ द्वारा भिक्तिएको ।

- (क) “विकास क्षेत्र” भन्नाले अनुसूचीमा उल्लिखित चार किल्लाभित्रको जग्गा सम्भन्नु पर्छ ।
- (ख) “नियम” भन्नाले प्रादेशिक विकास योजनाहरू (कार्यान्वित) गर्ने ऐन, २०१३ अन्तर्गत बनेको नियम सम्भन्नु पर्छ ।
- (ग) “परिवार” भन्नाले कुनै व्यक्ति र निजको देहायका अवस्थामा अरु नातेदारलाई समेत जनाउँछः-
- (१) अंश छुट्टिएको वा नछुट्टिएको पति वा पत्नी,
- (२) बाबु वा आमा जीवित छुट्टिएको अंश छुट्टिएको वा नछुट्टिएको १६ वर्ष उमेर नपुगेका छोरा, ►छोरी
- (३) ►.....
- (४) मानो छुट्टी वा नछुट्टी सगोलमा बसेका अंशियारहरू,
- (घ) “कमिशन” भन्नाले नेपाल सरकारद्वारा विकास क्षेत्रमा काम गर्नको लागि समय समयमा गठन गरिएको वा गरिने कमिशनलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (ङ) “वन” भन्नाले वन ऐन, २०४९ लागू हुने वनलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (च) “सूचित आदेश” भन्नाले नेपाल सरकारद्वारा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना सम्भन्नु पर्छ ।
- (छ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद-२

कमिशनको गठन र अधिकार क्षेत्र आदि

३. कमिशनको गठन : (१) यो ऐन बमोजिम विकास क्षेत्रको जग्गा छानबिन गरी पुनः बिक्री वितरण गर्न आवश्यक भएको छ भन्ने नेपाल सरकारलाई लागेमा सूचित आदेशद्वारा एकजना वा तीनजना सदस्यहरू भएको एक कमिशन गठन गर्न सक्नेछ ।
- (२) तीनजना सदस्य भएको कमिशन गठन भएमा नेपाल सरकारले तोकिएको सदस्य अध्यक्ष हुनेछ र कमिशनको निर्णय बहुमतले हुनेछ ।
- (३) तीन सदस्य भएको कमिशन भएमा अध्यक्ष र एकजना सदस्य उपस्थित रहेमा पनि कमिशनले आफ्नो काम कारबाई र निर्णय गर्न सक्नेछ ।
- तर राय बाझिन गएमा तीनैजना सदस्य उपस्थित भै बहुमतको निर्णय अनुसार हुनेछ ।
४. जग्गा प्राप्त गर्न प्रतिबन्ध : (१) यो ऐन लागू भएपछि गठन हुने कमिशनका कुनै सदस्य वा कर्मचारीले विकास क्षेत्रको जग्गा यस ऐन बमोजिम पुनः बिक्री

- लैङ्गिक समानता कायम गर्न तथा लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा थप ।
- लैङ्गिक समानता कायम गर्न तथा लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा भिकिएको ।

वितरण हुँदा आफू वा आफ्ना परिवारका नाउँमा वा आफू र आफ्नो परिवारका निमित्त अरु कुनै व्यक्तिको नाउँमा जग्गा प्राप्त गर्न सक्ने छैन ।

(२) उपदफा (१) को विरुद्ध कसैले जग्गा प्राप्त गरेमा सो जग्गा जफत भई प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम हुनेछ ।

५. कमिशनको अधिकार क्षेत्र : *(१) कमिशनले विशेष अदालत ऐन, २०५९ अन्तर्गतको कार्य प्रणाली अपनाई कारबाई गर्न सक्नेछ ।

(२) कमिशनले आफ्नो आन्तरिक वा प्रशासकीय रूपको कार्य कुनै सदस्य वा कर्मचारीलाई लिखित रूपमा प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(३) कमिशनले आफ्नो काम सुचारु रूपले चलाउन आन्तरिक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

६. मुद्दा सर्ने : (१) विकास क्षेत्रको जग्गाको सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालत वा आय र कर अदालत बाहेक अन्य अड्डा अदालतमा छिन्न बाँकी रहेका दायरी मुद्दाहरू यो ऐन प्रारम्भ भएपछि गठन भएको कमिशनमा सर्नेछन् ।

(२) कमिशन विघटन भएमा कमिशनमा रहेका छिन्न बाँकी मुद्दाहरू जिल्ला अदालतमा सर्नेछन् र सो अदालतबाट यसै ऐन अन्तर्गत कारबाई किनारा हुनेछ ।

७. सदस्यहरू हेरफेर र कमिशन विघटन गर्ने : नेपाल सरकारले सूचित आदेशद्वारा सदस्यहरू हेरफेर गर्न वा कमिशन विघटन गर्न सक्नेछ ।

८. कमिशनको मान्यता : यो ऐन लागू हुनुभन्दा अघि गठन भएको कमिशनले सम्बत् २०२० साल पौष १९ गते रोज ६ का मिति देखि गरेको काम कारबाई यस ऐनको विपरीत रहेनछ भने यस ऐन अन्तर्गत गरेको मानिनेछ र विपरीत रहेछ भने कमिशनले त्यस्तो जग्गा जफत गर्न सक्नेछ ।

९. पुनरावेदन : यो ऐन अन्तर्गत कमिशनले गरेको अन्तिम निर्णय वा फैसला उपर ३५ दिनभित्र उच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

परिच्छेद-३

विकास क्षेत्रको जग्गामा छानबिन गर्ने अधिकार

१०. विकास क्षेत्रको जग्गाको छानबिन : कमिशनले विकास क्षेत्रको जग्गाका सम्बन्धमा देहाय बमोजिम जाँचबुझ गरी देहाय बमोजिम ठहरेमा कमिशनले त्यस्तो जग्गा जफत गर्न सक्नेछ:-

(क) नियम बमोजिम जग्गा प्राप्त नगरेकोमा,

(ख) नियम बमोजिम जग्गा प्राप्त गरेको भए नियमद्वारा निर्धारित शर्तहरू पालन नगरेकोमा,

तर त्यस्तो जग्गा नेपाल सरकारले जफत हुँदाको बखत जसको भोग चलनमा छ सो व्यक्तिलाई प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम भोग चलनसम्म गर्न दिन सक्नेछ ।

* गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६ द्वारा संशोधित ।

■ न्याय प्रशासन सुधार (चौथो संशोधन) ऐन, २०४३ द्वारा संशोधित ।

११. कुनै किसिमको हक दाबी नपुग्ने र मूल्य फिर्ता पाउने : नियम बमोजिम जग्गाको मोल बुझाई सकेको तर जग्गा नपाएको व्यक्तिले सूचित आदेशमा तोकिए बमोजिम (ऋण लिएको भए सो समेत कट्टा गरी) अधि बुझाएको मोल फिर्ता पाउनेछ ।

परिच्छेद-४

जग्गाको बिक्री वितरण

१२. जग्गाको बिक्री वितरण : (१) यो ऐन बमोजिम जफत भएको जग्गा कमिशनले दफा १३ को अधीनमा रही देहाय बमोजिम बिक्री वितरण गर्नेछ:-

(क) यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अधि कसैले नियम बमोजिम जग्गा पाई आफैले सो जग्गा आबाद गरी कमाई आएको रहेछ भने सो जग्गा भोगचलन गरी कमाउने व्यक्ति वा परिवारलाई,

(ख) यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अधि एउटै जग्गा एक वा एकभन्दा बढी परिवार वा व्यक्तिले पाएको रहेछ भने त्यस्तो परिवार वा व्यक्तिहरूमध्ये जसले सो जग्गा आबाद गरी कमाई आएकोछ सो परिवार वा व्यक्तिलाई,

तर त्यस्ता परिवार वा व्यक्तिहरूमध्ये पहिले जसले जग्गा आबाद गरी कमाई आएको थियो त्यस परिवार वा व्यक्तिलाई जबरजस्ती गरी हटाई अर्काले पछि कमाई आएको भए अधि आबाद गरी कमाउने परिवार वा व्यक्तिलाई,

(ग) कुनै व्यक्ति वा फर्म वा संस्थाले कुनै निश्चित कार्यक्रम तथा योजनाको निमित्त लगाउने शर्तमा यो ऐन जारी हुनु भन्दा अधि नियम बमोजिम जग्गा पाएकोमा सो शर्त बमोजिम नगरी अर्कालाई कमाउन दिएको रहेछ भने त्यस्तो जग्गा खूद कमाउने परिवार वा व्यक्तिलाई,

(घ) खण्ड (क), (ख) र (ग) मा लेखिएको अवस्थामा बाहेक विकास क्षेत्रमा जग्गावाला वा मोहीको रूपमा जग्गा भोग चलन नगरी यो ऐन जारी भएको अधिल्लो दिनसम्म कुनै व्यक्ति वा परिवार कुनै जग्गामा बसोबास गरिरहेको भए सो जग्गा त्यस्तो परिवार वा व्यक्तिलाई ।

●(२) .....

(३) कुनै खास जग्गा नतोकी कुनै परिवार वा व्यक्तिले जग्गा बिक्री वितरणको पूर्जासम्म प्राप्त गरेको तर जग्गा भोग चलन गरेको रहेनछ भने वा साबिक सन्धिसर्पन गौचर बाटो इत्यादि रहेको जग्गाको पूर्जा प्राप्त गरेको रहेछ भने यो ऐन जारी भएपछि त्यस्तो पूर्जा स्वतः बदर हुनेछ ।

● केही नेपाल कानून (संशोधन) ऐन, २०२५ द्वारा खारेज ।

(४) विकास क्षेत्र नियम बमोजिम जग्गा प्राप्त गरी भोग चलन गरिरहेका व्यक्ति वा परिवारले यस दफा अन्तर्गत बिक्री वितरणमा जग्गा प्राप्त गर्न सक्ने छैन ।

१३. जग्गा बिक्री वितरणको मुख्य शर्तहरू : (१) यस ऐन बमोजिम बिक्री वितरण हुने जग्गाहरू तल लेखिएको शर्त बन्देजको अधीनमा रही बिक्री वितरण भएको मानिनेछ :-

(क) जग्गा पाउने परिवार वा व्यक्ति दफा १२ बमोजिमको अवस्थाको प्रमाणित नभएमा पछि जग्गा छाड्ने र सो बापत कुनै सहूलियत वा क्षतिपूर्ति नपाउने,

(ख) वन वा वन सिमाना कायम गर्न वा गैँडाको सुरक्षाको निमित्त सो जग्गाको आवश्यकता भएमा नेपाल सरकारले तोकिएको म्यादभित्र सो जग्गा खाली गर्ने ।

तर त्यसरी जग्गा खाली गराएकोमा नेपाल सरकारले प्रचलित कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति दिनेछ ।

(२) कमिशनले जाँचबुझ गर्दा उपदफा (१) को खण्ड (क) को शर्त उल्लङ्घन गरेको ठहराएमा जग्गा जफत गर्न आदेश दिन सक्नेछ । सो आदेश उपर ३५ दिनभित्र उच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्न सक्नेछ ।

१४. जग्गा पाउनेले पालन गर्नु पर्ने शर्तहरू : (१) यो ऐन अन्तर्गत बिक्री वितरणमा जग्गा पाउने परिवार वा व्यक्तिले नेपाल सरकारलाई बुझाउनु पर्ने जग्गाको मोल नबुझाएसम्म वा आबाद हुनुपर्ने अवस्थाको जग्गा आबाद गरी ३ वर्षसम्म आफैले भोग चलन नगरेसम्म यो जग्गा अरुलाई बिक्री वा दान बक्स दिन पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) उल्लङ्घन गरी कसैले कुनै काम गरेमा सम्बन्धित जग्गाको हक नेपाल सरकारमा सर्नेछ र सो जग्गा नेपाल सरकारले यो ऐन बमोजिम पुनः बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ ।

(३) यो ऐन बमोजिम जग्गा पाउनेले जग्गाको मूल्य ३ वर्षभित्र तीन बराबर किस्तामा तोकिएको म्यादभित्र तोकिएको अड्डा वा अधिकारी समक्ष बुझाउनु पर्छ ।

तर कसैले एकमुष्ट वा तीन वर्ष भन्दा थोरै अवधिमा बुझाउन चाहेमा सो बमोजिम बुझाउन पाउनेछ ।

परिच्छेद-५

जग्गाको दर्ता सम्बन्धी व्यवस्था

१५. जग्गाको दर्ता राख्ने : यस ऐन बमोजिम बिक्री वितरण हुने जग्गाको दर्ता राख्ने सम्बन्धमा कमिशन वा तोकिएको अधिकारी वा अड्डाको निम्नलिखित अधिकार हुनेछ :-

तर कमिशनको कार्यालयमा तोकिएको अधिकारी वा अड्डालाई सो अधिकार प्राप्त हुने छैन ।

- (क) आवश्यकतानुसार सामूहिक वा व्यक्तिगत सूचना दिई सम्बन्धित व्यक्तिहरूबाट आवश्यक कुराहरू बुझ्ने, विवरण लिने र कागजपत्रहरू पेश गर्न लगाउने ।
- (ख) बिक्री वितरण नभईसकेको अवस्थामा परेका उजूरी निवेदन किनारा लगाउने ।
- (ग) विकास क्षेत्रभित्रको जग्गा वितरणका सम्बन्धमा नेपाल सरकारले समय समयमा सुम्पिएका अरु आवश्यक काम कारबाई गर्ने ।

१६. जग्गा दर्ता, पोत मिन्हा र पोत असुली : (१) जग्गा बिक्री वितरणमा पाउने व्यक्तिको नाममा स्थानीय माल अड्डामा जग्गा तोकिए बमोजिम दर्ता गरिनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम जग्गा पाउनेले जग्गा पाएको पहिलो सालको पोत बुझाउनु पर्ने छैन । दोस्रो साल देखि सभै वा मोठको आधारमा सूचित आदेश बमोजिमको मालपोत जग्गा पाउने व्यक्तिले स्थानीय माल अड्डामा बुझाउनु पर्नेछ ।

(३) कसैले उपदफा (२) बमोजिम मालपोत नबुझाएमा मालपोत सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

१७. तोकिएको अधिकारी वा अड्डाको अधिकार क्षेत्र : कसैले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गतको सूचित आदेशको उल्लङ्घन गरेमा तोकिएको अधिकारी वा अड्डाले जग्गा जफत गर्न वा रु. ५०००- सम्म जरिबाना गर्न सक्नेछ र त्यस्तो निर्णय वा फैसलामा चित्त नबुझ्ने पक्षले उच्च अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-६

विविध

१८. नियम बनाउने अधिकार : यस ऐनको उद्देश्यहरू पूर्तिको निमित्त नेपाल सरकारले नियम बनाउन सक्नेछ ।

१९. बाझिएमा गर्ने : यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत निकालिएको नियम वा सूचित आदेशहरूमा लेखिए जति कुरामा सोही बमोजिम र अरुमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम हुनेछ ।

द्रष्टव्य :- (१) विशेष अदालत ऐन, २०५९ द्वारा रुपान्तर गरिएका शब्दहरू :-

“विशेष अदालत ऐन, २०३१” को सट्टा “विशेष अदालत ऐन, २०५९”

(२) केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ द्वारा रुपान्तर गरिएका शब्दहरू :-

“श्री ५ को सरकार” को सट्टा “नेपाल सरकार” ।

(३) गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६ द्वारा रुपान्तर गरिएका शब्दहरू :-

“वन ऐन, २०१८” को सट्टा “वन ऐन, २०४९” ।

(४) न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ द्वारा रुपान्तर गरिएका शब्दहरू :-

“पुनरावेदन अदालत” को सट्टा “उच्च अदालत” ।

अनुसूची
दफा १ (२) सँग सम्बन्धित

पूर्व पट्टि हर्जा माठी र गोठ दमार डाँडा, दक्षिण पट्टि सानो तथा ठूलो चुरिया अंबुवा चौकी शोमेश्वर पर्वत नारायणीको किनारासम्म, उत्तर पट्टि गोठ दमार डाँडा सुपारीटार, भैरव डाँडा र अरु महाभारतको दक्षिण शाखाका पाखाहरू र नारायणगढ र मस्यौङ्ग, पश्चिम पट्टि नारायणी, नारायणी राप्तीको सङ्गमसम्म ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय